

Комаринська Ю. Б. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1747-1816>

Мотиви вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством

Актуальність. У своїй діяльності людина прагне досягти мети, що мотивує до вчинення дій способами та засобами, які має у своєму розпорядженні. На жаль, не кожен обирає шлях без насильства. Деяких умотивовують незаконні дії та яскраво забарвлені негативні емоції, які стають дедалі агресивнішими, що призводять до позбавлення життя однієї людини іншою. **Метою** статті є визначення та уніфікація мотивів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, усвідомлення яких сприяє не лише розумінню психічного стану особи в момент учинення злочину, а й дозволяє виявити умови протиправної поведінки, визначити форми вини та ступінь суспільної небезпеки винного, що сприятиме слідчому у визначенні тактики отримання вербальної інформації, тактики проведення слідчих (розшукових дій) тощо. **Методологічну основу** статті становлять такі загальнонаукові методи пізнання, як аналіз і синтез, завдяки яким об'єднано в групи мотиви, які виокремили науковці різних країн, з різними соціальними рівнями й традиціями. **Результати дослідження.** У статті проаналізовано дослідження в галузі протидії домашньому насильству як вітчизняних науковців, так і науковців Канади, Австралії та Великої Британії – країн, у яких визначено нульову терпимість до виявів такого виду насильства. Проведення уніфікації мотивів кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, що є одним з елементів криміналістичної характеристики методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, стало можливим завдяки зазначеним дослідженням. **Наукова новизна** полягає в тому, що в статті проаналізовано та класифіковано до відповідних груп мотиви вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, які об'єднанні певною спонукальною ознакою. Водночас визначено криміналістичне значення класифікації мотивів учинення зазначених кримінальних правопорушень, яке полягає в тому, що мотив має кореляційні зв'язки з такими елементами криміналістичної характеристики, як особа злочинця та потерпілого, спосіб вчинення та приховування, слідова картина. **Практична значущість** статті полягає в тому, що розуміння мотивів учинення того чи іншого кримінального правопорушення дозволяє слідчому виокремити злочинця з кола підозрюваних осіб, встановити умисний характер дій, провести правильну кваліфікацію події, визначити знаряддя вчинення кримінального правопорушення, місце та час такого правопорушення тощо.

Ключові слова: кримінальне правопорушення; домашнє насильство; криміналістична класифікація; мотив; розслідування.

Вступ

Мотив і мотивація злочинної поведінки є предметом дослідження багатьох науковців гуманітарних і соціальних наук.

Так, Є. П. Іллін [1] зазначає, що започаткували наукове вивчення причин активності людини й тварини, їхньої детермінації ще великі мислителі давнини – Аристотель, Геракліт, Демокріт, Лукрецій, Платон, Сократ, які визначали «потребу» як вчительку життя. Також автор зауважує, що питання мотивації та мотивів вивчали як вітчизняні (В. Г. Асєєв, В. К. Вілюнас, В. І. Ковальов, О. М. Леонтєв, М. Ш. Магомед-Емінов, В. С. Мерлін, П. В. Симонов, Д. М. Узнадзе, А. А. Файзуллаєв, П. М. Якобсон), так й іноземні дослідники (Дж. Аткинсон, Г. Хол, К. Мадсен, А. Маслоу, Х. Хекхаузен та ін.) [1, с. 7].

Встановлення мотиву та мотивації є також важливим джерелом доказової інформації під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, саме тому цю тему вивчали й науковці-криміналісти, зокрема: В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. К. Весельський, В. Г. Гончаренко, А. В. Дулов,

В. А. Журавель, А. В. Іщенко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмичов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько та багато інших.

У своєму дослідженні А. В. Савченко [2] зазначає, що мотив і мотивація людської поведінки та діяльності є об'єктом дослідження багатьох наук, що доводить актуальність, складність і багатогранність зазначеної проблеми, яка набула комплексного та міжгалузевого характеру. Не стоять осторонь і юридичні науки. Так, учені акцентують на вивченні мотиву та мотивації злочину як специфічного різновиду людської поведінки. Об'єкт дослідження полягає у вивченні таких понять, як потреби, наміри, прагнення, інтереси, спонуки, цілі та емоції, якими керується злочинець, а також зовнішні фактори, що впливають на злочинну поведінку [2, с. 6].

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення й уніфікація мотивів вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, усвідомлення яких сприяє не лише розумінню психічного стану особи в момент вчинення злочину, а й дає змогу виявити умови протиправної поведінки, визначити форму вини та ступінь суспільної небезпеки винного, що стане в пригоді слідчому у визначенні тактики отримання вербальної інформації, тактики проведення слідчих (розшукових дій) тощо. Завданням є проведення аналізу досліджень українських науковців і науковців в галузі протидії домашньому насильству з країн, у яких визначена нульова терпимість до проявів такого виду насильства. На підґрунті зазначених досліджень слід уніфікувати мотиви кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, що є одним з елементів криміналістичної характеристики методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством.

Виклад основного матеріалу

На думку Я. В. Крушельницької [3], мотив – це спонукання людини до активності, пов'язане з намаганням задовольнити певні потреби. Унаслідок усвідомлення й переживання потреб у людини виникають спонукання до дій, що зумовлюють їх задоволення. Причому свідомі дії завжди спрямовані на досягнення певної мети, яку також усвідомлює людина. Мотив у цьому разі є причиною постановки тих чи інших цілей. Система мотивів, яка визначає конкретні форми діяльності або поведінки людини, називається мотивацією.

Відповідно до виявів мотивів автор поділяє мотиваційні фактори на три класи:

- потреби як основа активності;
- причини, які обумовлюють вибір діяльності залежно від спрямованості особистості;
- суб'єктивні переживання, емоції як форми регуляції (саморегуляції) поведінки та діяльності. Саме в емоціях міститься оцінка сенсу та результату діяльності. Якщо останній не відповідає меті діяльності, то емоції змінюють її загальну спрямованість, включають допоміжні спонукання, які посилюють вихідні [3].

Вчинення кримінального правопорушення є результатом вмотивованої діяльності людини, яка ґрунтується на реалізації насильницьких дій. Іншими словами, кожне кримінальне правопорушення має свій мотив, а кримінальні правопорушення, пов'язані із домашнім насильством, завжди забарвлені суб'єктивними переживаннями.

Так, А.В. Савченко [2] визначає мотив злочину як інтегральний психічний утвір, який спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою. Таке розуміння мотиву злочину має багато позитивних рис: 1) наведена

дефініція відкриває шлях до найбільш узагальненого уявлення про мотив злочину та може певною мірою претендувати на місце універсального поняття; 2) дефініція мотиву злочину є невіддільною від уявлення про нього як про комплексну та системну категорію; 3) у межах дефініції мотиву злочину зазначено його спонукальну та сенсоутворювальну функції, які характеризують мотив як спонуку (підстави, підґрунтя) до злочину та його сенс. Спонукальна та сенсоутворююча функції повинні, на наш погляд, безпосередньо належати мотиву, оскільки саме його треба вважати спонукою до злочину, початковою спонукальною причиною, витоком злочину. Однак спонукання до злочину неможливе без сенсу. Кожна людська поведінка або діяльність (зокрема й злочин) має певний сенс як для самого суб'єкта, так і для його оточення. У своїй сукупності зазначені функції здатні найбільш точно схарактеризувати мотив кожного суспільно небезпечного діяння [2, с. 15].

Мотив злочину значною мірою характеризує не лише особу злочинця, але й ступінь суспільної небезпеки вчиненого ним діяння. Безмотивних злочинів немає, як немає безмотивної поведінки взагалі. Значення мотиву як ознаки складу злочину в тому, що поки не відомий, не встановлений мотив вчинку, то не можна зазначити, що трапилось – злочин чи подвиг. Мотив – це двигун злочину, його внутрішня сила. Він має значення для характеристики й оцінки як навмисних, так і необережних злочинів.

Відповідно до законодавства України, саме домашнє насильство є кримінальним правопорушенням, а, відповідно, і дії осіб, які його чинять, мають свій мотив, що зумовлено багатьма факторами, спричиненими учасниками конфлікту або навколишньою ситуацією. Ще більш небезпечними є кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. Адже вони мають мотиви не лише для вчинення контролю одним членом родини над іншим, а й такі, що призводять до фізичного та психологічного каліцтва людини, до смертельних наслідків.

Окрім небезпеки, яку спричиняє домашнє насильство жінці чи чоловікові, неповнолітній чи малолітній дитині, особам похилого віку чи члену родини, яка має психічні або фізичні вади, таке насильство характерне ще й тим, що воно поєднане з іншими кримінальними правопорушеннями різного ступеня важкості. Домашнє насильство, зазвичай, є відправною точкою для вчинення інших злочинів і кримінальних проступків, що є небезпечними для життя та здоров'я людини, і такі злочини не обов'язково обмежено сім'єю та приміщенням спільного проживання [4, с. 338].

Науковці з Канади, Австралії та Великобританії Johnson H., Eriksson L., Mazerolle P., Wortley R. [5] у дослідженні «Інтимний феміцид:

роль примусового контролю» зазначають, що уряди та неурядові організації продовжують виділяти величезні ресурси на правові заходи реагування, надання послуг, інформування громадськості й ініціативи, спрямовані на запобігання насильству з боку інтимних партнерів і підтримку жертв, але це залишається постійною проблемою, яка стосується приблизно трьох з десяти жінок протягом усього життя.

Найсерйозніше насильство з боку інтимного партнера спричиняє смерть його жертви, а іноді й злочинця та інших членів сім'ї. Відповідно до систематичного глобального огляду Stockl et al. (2013) [6], 13,5 % усіх убивств у всьому світі вчиняють інтимні партнери, усі ці вбивства гендерні: партнери несуть відповідальність за майже 40 % убивств за участю жінок-жертв порівняно з лише 6 % убивств проти чоловіків. Гендерний поділ аналогічний в Австралії, де проводиться поточне дослідження: між 2008 і 2010 роками 51 % жінок і 9 % жертв вбивств чоловіків у цій країні були вбиті інтимними партнерами [5; 7].

Канадські дослідники в галузі запобігання домашньому насильству Fairbairn J., Dawson M. (2013) [8] зазначають, що вбивство інтимних партнерів є злочином, який відбувається за географічними, культурними та соціально-економічними лініями, але його жертвами є переважно жінки [9]. Всупереч поширеному зображенню цих вбивств як спонтанних «злочинів пристрасті», ці вбивства є кульмінацією історії насильства в понад 70 % випадків [10] і, швидше за все, будуть навмисними, а не спонтанними вбивствами партнерів [11].

Навмисним діям, відповідно, навмисним кримінальним правопорушенням, завжди притаманний мотив. Він, як і саме домашнє насильство, має наростальний характер, і з незначного бажання показати свою значущість, своє панівне положення, силу тощо, переростає в цілий комплекс причин, який має агресивний характер і супроводжується комплексом різних форм насильства.

Зазначене підтверджує і колишній Генеральний прокурор України Ірина Венедиктова [12], яка у своєму інтерв'ю ««Залюблені» до смерті чи вбивства: реальні історії жертв насилля» наводить приклад про чоловіка на Тернопільщині, якого раніше було притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення фізичного та психологічного насильства, і якого наразі судять за вбивство дружини. Під час чергового конфлікту він побив і задушив її [12].

У своїх дослідженнях А. С. Баронін [13] зазначає, що агресія людини має ширший спектр різноманітних мотивів. Мотив є суб'єктивним змістом поведінки, що містить психологічний виграш від окремих проступків. Поведінка часто

полімотивована, причому полімотивованість слід приймати як одночасне функціонування різних мотивів і як існування останніх в різних пластах психіки – у сферах свідомого та несвідомого [13, с. 7].

У посібнику «Психологічний профіль вбивць» [13] автор зазначає, що мотиви насильницьких злочинів (убивства, тілесні ушкодження, зґвалтування) достатньо різноманітні. Взагалі назвати насилля мотивом було б помилкою, тому що вчиняти насильницькі дії заради них самих можуть лише психічно хворі люди. Поняття насильства багато в чому відтворює характер дії, а не лише його внутрішній зміст. Злочин проти особи можуть вчиняти за мотивами особистого збагачення, тому злочинців слід відносити до корисливого типу. Деякі вбивства й тілесні ушкодження вчиняють з хуліганських спонукань, з мотивів ревності і помсти. Осіб, дії яких обумовлені вказаними стимулами, можна зарахувати до насильницького типу, а винних у зґвалтуванні та інших статевих злочинах на ґрунті сексуальних спонукань, – до сексуальних [13, с. 7–8].

Так, В. Є. Бондар зазначає, що мотиви насильницької злочинної поведінки в сім'ї можна поділити на два різновиди: ворожі (коли виникло бажання знищити жертву або завдати їй значної шкоди) й інструментальні (коли у злочинця були інші потреби) [14, с. 28].

Отже, автор [14] до ворожих мотивів, які проявляються в стані емоційного збудження злочинця, коли він намагається шляхом завдання шкоди жертві зняти своє емоційне напруження, відносить помсту за насильство, образи, знущання з боку потерпілого безпосередньо перед злочином, помсту за постійні побої, образи, знущання з боку потерпілого, помсту за подружню зраду, намагання позбутися турбот, пов'язаних із потерпілим, помсту та жорстоке ставлення, знущання в дитинстві з боку потерпілого.

З криміналістичного погляду вважаємо доречним провести розподіл ворожих мотивів на дві групи:

1) ворожі мотиви в особи, яка чинить систематичне насильство над членами сім'ї;

2) ворожі мотиви зі сторони жертви систематичних знущань або члена родини, який захищає жертву.

Вартий уваги мотив помсти за знущання в дитинстві. Дослідник О. П. Макарова [15] зазначає, що жорстоке поводження з дітьми формує малоосвічених, соціально дезадаптованих осіб, які в майбутньому зазнають труднощів у створенні сім'ї, будуть нездатними стати гарними батьками. Наслідками домашнього насильства щодо дітей є подальше відтворення насильницьких дій, оскільки жертви домашнього насильства також можуть стати насильниками в родині. Насильство над дітьми нині є дуже поширеним [15, с. 181].

Так, навесні 2021 року 16-річний киянин під час чергового конфлікту з батьками спочатку завдав ножем смертельних поранень своєму батькові та матері, а потім вбив малолітнього брата. Після вчиненого він ще декілька днів перебував у квартирі поруч із загиблими, а коли батьків почали розшукувати родичі, втік. Під час вивчення умов життя та виховання підозрюваного прокурори з'ясували, що атмосфера в сім'ї неповнолітнього була негативною, батьки постійно зловживали алкогольними напоями та влаштовували бійки. Дитина ж від народження постійно піддавалася фізичному, психологічному та економічному насильству, що негативно вплинуло на її психічний розвиток та подальше становлення як особистості. У період з 2008 по 2021 рік до райвідділу поліції від цієї сім'ї надійшло 12 повідомлень, пов'язаних з домашнім насильством [12].

Слід зазначити, що поза увагою суспільства залишаються випадки, коли неповнолітні чинять домашнє насильство щодо своїх батьків або братів/сестер.

Така ситуація притаманна не лише нашій країні. Як зазначають Condry R. та Miles C., офіційного визнання та реагування на насильство з боку підлітків до батьків у Великобританії, як не дивно, не вистачає. Офіційних даних щодо поширеності зазначеної проблеми немає, також відсутнє відповідне законодавство, політика підтримки сімей, які зазнають насильства з боку підлітків. Донедавна насильство між підлітками та батьками офіційно не визначалося як домашнє насильство, якщо підлітку було менше ніж 18 років. Визначення стосувалося будь-якого випадку загрозливої поведінки, насильства або насильства між дорослими у віці 18 років і старше, які є або були інтимними партнерами або членами сім'ї [16].

У всьому світі є лише кілька праць, які стосуються насильства підлітків щодо батьків, але переважно терапевтичного походження, на відміну від тисячі книг про інші форми насильства в сім'ї. Більшість робіт з підліткового насильства до батьків походить зі США, Канади, Австралії, Нової Зеландії та Іспанії [16; 17, с. 897].

Інструментальні мотиви насильницьких злочинів у сім'ї складаються з кількох груп. До першої групи належать намагання зміцнити свій авторитет у сім'ї, домінування в сім'ї, підкорити потерпілого та інших членів родини своїй волі, виміщення на потерпілому злоби, пов'язаної із власною неповноцінністю, невдачами, життєвою кризою, виникла внаслідок конфлікту з іншим членом сім'ї. Мотиви ствердження та самоствердження властиві чоловікам [14, с. 29]. Саме тому цю групу мотивів доречно визначити як гендерно обумовлене насильство.

Науковці Емі Рекденвальд та Карен Ф. Паркер [18] зазначають, що збільшення насильства

чоловіків щодо своїх інтимних партнерів пов'язане з передбачуваною втратою влади або контролю через поліпшення економічних умов жінок [19; 20]. Ця гіпотеза була вперше розроблена Вільямсом і Холмсом (1981) [21], Расселом (1975) [22] як попередження про потенційні наслідки покращення економічних умов жінок або гендерної рівності. Тобто поліпшення економічних умов жінок (тобто збільшення доходів, зайнятості та освітніх досягнень) зробить їх менш залежними від чоловіків, що загрожуватиме останнім і фактично змусить їх посилити насильство щодо своїх партнерів. У своїх дослідженнях Авакаме (1999) [23] стверджує, що «початкове скорочення гендерної нерівності може призвести до збільшення насильства, оскільки це розчарує чоловіків у посиленні використання насильства, щоб підтвердити зменшення патріархальної влади та влади» [23, с. 927]. Особливо це стосується жінок, яких убивають їхні партнери-чоловіки [24; 25], і набуває посилення, коли жінки намагаються вийти з відносин.

Друга група інструментальних методів – це мотиви збереження сім'ї: насильник намагається шляхом насилля втримати потерпілого в сім'ї; або покинутий член сім'ї намагається відновити стосунки насильницьким шляхом [14, с. 29–30].

До третьої групи інструментальних методів В. С. Бондар відносить один мотив – ревності.

Четверту групу становлять корисливі мотиви – прагнення до матеріальної вигоди, а також намагання чинити перешкоди в користуванні житловим приміщенням або іншою власністю, бажання виселити потерпілого зі спільної житлової площі [14, с. 30]. На наш погляд, доречним буде доповнити цю групу прагненням отримати матеріальну наживу від експлуатації близької особи (жебраківання, сексуальне рабство тощо); позбутися небажаного «тягаря» (вимушена турбота за особами похилого віку, інваліда, небажана вагітність тощо).

Також автор виокремлює «мотив оборони» [14, с. 30]. На наш погляд, зазначена група мотивів перегукується з ворожими мотивами.

У своєму дослідженні Т. В. Продан [26] зазначає, що жінка, яка часто зазнає насильства, може в майбутньому вчинити суспільно небезпечне діяння щодо свого кривдника. Так, звісно, не всі жінки будуть вчиняти кримінальні правопорушення, проте, як ми вже зазначили, жінки з різними преневротичними станами, неврологічними розладами на тлі останньої краплі можуть вчинити протиправне діяння. Зокрема, проаналізувавши вироки в кримінальних справах за період 2006 – 2019 роки (вибірка – 1298 вироків із 12 424 судових справ Єдиного державного реєстру судових рішень, похибка становить 4%), ми дійшли висновку, що жінки, які вчиняли насильницькі кримінальні правопорушення, задовольняли

потреби матеріального характеру, а також потреби в: 1) самоствердженні; 2) повазі; 3) домінуванні; 4) безпеці [27]. І саме задоволення потреби в безпеці насильницьким шляхом послугувало реакцією на постійне застосування насильства щодо жінки [28, с. 131]. Потреба в безпеці, як зазначає В. М. Пасічник, є однією з базових людських потреб, яка полягає передусім у необхідності захисту людського життя, забезпеченні стабільності умов існування, від чого залежить задоволення інших потреб [29]. А тому не дивно, що жертва домашнього насильства під впливом агресії як форми насильницької поведінки, зумовленої особливістю психічного стану, забезпечує в такий спосіб потребу в безпеці, оскільки це викликає в неї почуття впевненості в собі [26, с. 202].

Наукова новизна

Наукова новизна полягає в тому, що в статті проаналізовано та класифіковано у відповідні групи мотиви вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, які об'єднані певною спонукальною ознакою. Також визначено криміналістичне значення класифікації мотивів учинення зазначених кримінальних правопорушень, яке полягає в тому, що мотив має кореляційні зв'язки з такими елементами криміналістичної характеристики, як особа злочинця та потерпілого, спосіб вчинення та приховування, слідова картина. Така класифікація мотивів є підґрунтям для визначення структури криміналістичної характеристики та, відповідно, розробки методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством.

Висновки

Отже, мотив і мета – ключові моменти в характеристиці будь-якої людської діяльності. Акцентуючи на їхній істотній ролі, через які вчиняють убивства, слід зауважити, що вони дають змогу не лише правильно зрозуміти психічний стан особи в момент вчинення злочину, виявити умови протиправної поведінки, але й точно визначити форму вини та ступінь суспільної небезпеки винного [30, с. 56].

Як зазначає А. С. Боронін, мотиви не лежать на поверхні, їх неможливо вивести з аналізу лише вчинків, не усвідомлюючи суті цієї особи, не розуміючи структури її психологічних особливостей, не беручи до уваги життєвий досвід, не розглядаючи вчинене вбивство в ланцюзі інших дій [13, с. 9].

Мотив не визначає поведінку сам по собі, а лише у співвідношенні з метою, з огляду на результати, досягнення яких прагне особа, яка вчиняє ту чи іншу дію. Таким чином, мотив і мета

нерозривно пов'язані з поведінкою суб'єкта злочину.

Якщо характерною рисою мотиву та мети як об'єктів пізнання в процесі розслідування є те, що їх об'єктивно неможливо спостерігати, тобто ніяк безпосередньо сприйняти завдяки органам відчуття, то про суб'єктивні причини злочинів можна судити з огляду на відомості про особу злочинця та потерпілого, характеристики зв'язків і взаємовідносин, дані про спосіб злочину та особливості слідів, які вони залишають.

Саме тому не лише важливим, а й необхідним для розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, є встановлення мотиву їх учинення. Визначення мотиву, тобто обставин, що є «тригером» для виникнення агресії в результаті домашнього насильства та, відповідно, спричиняють вчинення більш тяжких кримінальних правопорушень, дозволяє слідчому визначити тактику отримання вербальної інформації, тактику проведення слідчих (розшукових дій) тощо.

Узагальнюючи наведене вище та результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень, мотиви вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, можна класифікувати таким чином:

1. Кримінальні правопорушення, учинені з ворожих мотивів, які проявляються в стані емоційного збудження злочинця. Слід зазначити, що за таких мотивів особою злочинця може бути як особа, яка чинить домашнє насильство, так й особи, стосовно яких це насильство чиниться:

1) ворожі мотиви в особи, яка чинить систематичне насильство над членами сім'ї: зняття емоційного напруження через негаразди на роботі або серед знайомих/друзів; намагання позбутися турбот, пов'язаних із потерпілим унаслідок небажаної опіки над особами похилого віку, неповнолітніми або інвалідами; несприйняття фізичного, психологічного або економічного розвитку (зазвичай покращення) жертви;

2) ворожі мотиви з боку жертви систематичних знущань або члена родини, який захищає жертву: помста за насильство, образи, знущання з боку потерпілого безпосередньо перед злочином, помста за постійні побої, образи, знущання; намагання дітей захистити матір, яка систематично піддається насильству, намагання одного з батьків/батьків кривдника припинити сексуальне насильство над малолітніми або неповнолітніми членами родини.

2. Кримінальні правопорушення, учинені з мотивів зміцнення свого авторитету в сім'ї: домінування в сім'ї, підкорення потерпілого й інших членів родини своїй волі, виміщення на потерпілому злоби, пов'язаної з власною неповноцінністю, невдачами, життєвою кризою, демонстрація для інших членів родини свого панівного положення

побиттям і катуванням одного з них; демонстрація «правильного» виховання дітей на відміну від методів виховання жертви.

3. Кримінальні правопорушення, учинені з мотивів збереження сім'ї: насильник намагається шляхом насилля втримати в сім'ї потерпілого переважно застосовуючи психологічне й економічне насильство; покинутий член сім'ї намагається відновити стосунки насильницьким шляхом; сімейний кіднепінг.

4. Кримінальні правопорушення, учинені з мотивів ревнощів: намагання кривдником обмежити коло спілкування жертви, нанесення ушкоджень жертві з метою спотворення зовніш-

нього вигляду, систематичне примушування до сексуального контакту, контроль активності в соціальних мережах або повна заборона їх використання. Таким мотивам притаманні всі чотири форми насильства.

5. Кримінальні правопорушення, учинені з корисливих мотивів. Коло таких дій є значно ширшим. Вони можуть бути як одноособовими, так і за співучастю окремих членів родини (сексуальна експлуатація дітей, які є під опікою в сімейній парі, насильство над особами похилого віку з метою заволодіння квартирою, грошовими виплатами тощо).

REFERENCES

- [1] Illin, E.P. (2013). *Motyvatsiia i motyv [Motivation and motives]*. (T.V. Tadeeva, Trans). Ternopil: Navch. kn. - Bohdan [in Ukrainian].
- [2] Savchenko, A.V. (2002). *Motyv i motyvatsiia zlochynu [Motive and motivation of the crime]*. Kyiv: Attica [in Ukrainian].
- [3] Krushelnytska, Ya.V. (2000). *Fiziolohiia i psykholohiia pratsi [Physiology and psychology of labor]*. Kyiv: KNEU. Retrieved from <https://buklib.net/books/24605/> [in Ukrainian].
- [4] Komarynska, Yu.B. (2022). Zhorstoke povodzhennia z tvarynami, yak sposib chynennia psykhologichnoho nasylstva v kryminalnykh pravoporushenniakh, poviazanykh iz domashnim nasylstvom [Animal cruelty as a way of committing psychological violence in criminal offenses related to domestic violence]. *Eurasian scientific discussions: Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference* (pp. 337-343). Barcelona, Spain: Barca Academy Publishing. Retrieved from <https://sci-conf.com.ua/iii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-urasian-scientific-discussions-10-12-aprelya-2022-goda-barselona-ispaniya-arhiv/> [in Ukrainian].
- [5] Johnson, H., Eriksson, L., Mazerolle, P., & Wortley, R. (2019) Intimate Femicide: The Role of Coercive Control. *Feminist Criminology*, 14(1), 3-23. doi: 10.1177/1557085117701574.
- [6] Stöckl, H., Devries, K., Rotstein, A., Abrahams, N., Campbell, J., Watts, C., & Moreno, C.G. (2013). The global prevalence of intimate partner homicide: a systematic review. *Lancet*, 382(9895), 859-865. doi: 10.1016/S0140-6736(13)61030-2.
- [7] Chan, A., & Payne, J. (2013). *Homicide in Australia: 2008-09 to 2009-10 National Homicide Monitoring Program annual report. Monitoring reports no. 21*. Canberra: Australian Institute of Criminology. Retrieved from <https://www.aic.gov.au/publications/mr/mr21>.
- [8] Fairbairn, J., & Dawson, M. (2013). Canadian News Coverage of Intimate Partner Homicide: Analyzing Changes Over Time. *Feminist Criminology*, 8(3), 147-176. doi: 10.1177/1557085113480824.
- [9] Johnson, H., & Dawson, M. (2011). *Violence against women in Canada: Research and policy perspectives*. Don Mills, Ontario: Oxford University Press Canada.
- [10] Dauvergne, M., & Li, G. (2006). *Homicide in Canada, 2005 (Statistics Canada, Catalogue no. 85-002-Xie, vol. 26, No. 6)*. Toronto, Ontario: Canadian Centre for Justice Statistics. Retrieved from <https://vancouver.sun.com/wp-content/uploads/2009/08/85-002-x2006006-eng.pdf>.
- [11] Dawson, M. (2006). Intimacy and violence: Exploring the role of victim-defendant relationship in criminal law. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 96, 1417-1449. Retrieved from <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7248&context=jclc>.
- [12] Venedyktova, I. (2021). "Zaliubleni" do smerti chy vbyvstva: realni istorii zhertv nasylla ["Lovers" to death or murder: real stories of victims of violence]. *Ukrainska Pravda, Ukrainian Pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/11/25/7315156/#:~:text=%d0%a7%d0%95%d0%a2%d0%92%d0%95%2025%20%d0%9b%d0%98%d0%a1%d0%a2%d0%9e%d0%9f%d0%90%d0%94%d0%90%202021%2c%2010%3a00> [in Ukrainian].
- [13] Baronin, A.S. (2001). *Psykhologichnyi profil vbyvtsi [Psychological profile of murderers]*. Kyiv: Palivoda A.V. [in Ukrainian].
- [14] Bondar, V.E. (2009). *Nasylstvo v simi: psykhologichni zasady profilaktyky dilnychnymy inspektoramy militsii [Domestic violence: psychological principles of prevention by district police inspectors]*. Kyiv: Kyiv. nats. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
- [15] Makarova, O.P. (2020). Nadannia psykhologichnoi dopomohy ditiam, yaki postrazhdaly vid domashnoho nasylstva [Providing psychological assistance to children who have suffered from domestic violence]. *Sotsialna psykhologhiia. Yurydychna psykhologhiia. Social Psychology. Legal psychology*, 12(1), 181-185. doi: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-1.32> [in Ukrainian].
- [16] Condry, R., & Miles, C. (2014). Adolescent to parent violence: Framing and mapping a hidden problem. *Criminology & Criminal Justice*, 14(3), 257-275. doi: 10.1177/1748895813500155.

- [17] Komarynska, Yu.B. (2022). Psykholoho-kryminalistychna kharakterystyka ditei v umovakh kryminalnykh pravoporushen, poviazanykh iz domashnim nasylstvom [Psychological and criminological characteristics of children in the conditions of criminal offenses related to domestic violence]. *Innovations and prospects of world science: Proceedings of the 10th International scientific and practical conference* (pp. 893-899). Vancouver, Canada: Perfect Publishing. Retrieved from <https://sci-conf.com.ua/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-25-27-maya-2022-goda-vankuver-kanada-archive> [in Ukrainian].
- [18] Reckdenwald, A., & Parker, K.F. (2012). Understanding the Change in Male and Female Intimate Partner Homicide Over Time: A Policy-and Theory-Relevant Investigation. *Feminist Criminology*, 7(3), 167-195. doi: 10.1177/1557085111428445.
- [19] Browne, A. (1987). *When battered women kill*. New York: Free Press. Retrieved from [https://www.scirp.org/\(S\(i43dyn45teexjx455qlt3d2q\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1063083](https://www.scirp.org/(S(i43dyn45teexjx455qlt3d2q))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1063083).
- [20] Williams, J.E., & Holmes, K.A. (1981). The second assault: Rape and public attitudes. Westport, CT: Greenwood. *Social Forces*, 61(3), 948-950. doi: <https://doi.org/10.1093/sf/61.3.948>.
- [21] Russell, D.E. (1975). *The politics of rape: The victim's perspective*. New York: Stein and Day.
- [22] Vieraitis, L.M., & Williams, M.R. (2002). Assessing the Impact of Gender Inequality on Female Homicide Victimization Across U.S. Cities: A Racially Disaggregated Analysis. *Violence Against Women*, 8(1), 35-63. doi: 10.1177/10778010222182937.
- [23] Avakame, E.F. (1999). Females' labor force participation and intimate femicide: An empirical assessment of the backlash hypothesis. *Violence and Victims*, 14, 277-291.
- [24] Block, C.R. (2000). The Chicago women's health risk study. Risk of serious injury or death in intimate violence: A collaborative research project. *Report to the National Institute of Justice*. Retrieved from <http://www.icjia.state.il.us/public/pdf/cwhrs/cwhrs.pdf>.
- [25] Block, C.R., & Christakos, A. (1995). Intimate partner homicide in Chicago over 29 years. *Crime & Delinquency*, 41, 496-526.
- [26] Prodan, T.V. (2021). Kryminalna ahresiiia yak reaktsiia na domashnie nasylstvo [Criminal aggression as a reaction to domestic violence]. *Pravo i suspilstvo, Law and society*, 1, 199-203. doi: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.31> [in Ukrainian].
- [27] Sait "Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen". Site "Unified state register of court decisions". (n.d.). www.reyestr.court.gov.ua/ [in Ukrainian].
- [28] Prodan, T.V. (2020). *Kryminolohichna kharakterystyka zhinochoi nasylnytskoi zlochynnosti v Ukraini [Criminological characteristics of female violent crime in Ukraine]*. Chernivtsi: Tekhnodruk [in Ukrainian].
- [29] Pasichnyk, V.M. (2011). Filosofska katehoriia bezpeky yak osnova novoi paradyhmy derzhavnoho upravlinnia natsionalnoi bezpekoiu [The philosophical category of security as the basis of a new paradigm of public administration of national security]. *Demokratychni vriaduvannia, Democratic governance*, 7. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVr_2011_7_7.pdf [in Ukrainian].
- [30] Komarynska, Yu.B. (2010). Metodyka rozsliduvannia navmysnykh vbyvstv, zamaskovanykh pid neshchasnyi vypadok abo samohubstvo na zaliznychnomu transporti [Methods of investigation of premeditated murders disguised as an accident or suicide on rail transport]. *Candite's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Іллін Є. П. Мотивація і мотиви / пер. з рос. Т. В. Тадеєвої. Тернопіль : Навч. кн. - Богдан, 2013. 512 с.
- [2] Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину : монографія. Київ : Атіка, 2002. 144 с.
- [3] Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2000. 232 с. URL: <https://buklib.net/books/24605/>.
- [4] Комаринська Ю. Б. Жорстоке поводження з тваринами, як спосіб чинення психологічного насильства в кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із домашнім насильством. *Eurasian scientific discussions: Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference*. Barcelona, Spain : Barca Academy Publishing, 2022. P. 337–343. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-eurasian-scientific-discussions-10-12-aprelya-2022-goda-barselona-ispaniya-arhiv/>.
- [5] Johnson H., Eriksson L., Mazerolle P., Wortley R. Intimate Femicide: The Role of Coercive Control. *Feminist Criminology*. 2019. No. 14 (1). P. 3–23. doi: 10.1177/1557085117701574.
- [6] Stöckl H., Devries K., Rotstein A., Abrahams N., Campbell J., Watts C., Moreno C. G. The global prevalence of intimate partner homicide: a systematic review. *Lancet*. 2013. No. 382 (9895). P. 859–865. doi: 10.1016/S0140-6736(13)61030-2.
- [7] Chan A., Payne J. Homicide in Australia: 2008–09 to 2009–10 National Homicide Monitoring Program annual report. *Monitoring reports No. 21*. Canberra: Australian Institute of Criminology, 2013. URL: <https://www.aic.gov.au/publications/mr/mr21>.
- [8] Fairbairn J., Dawson M. Canadian News Coverage of Intimate Partner Homicide: Analyzing Changes Over Time. *Feminist Criminology*. 2013. No. 8 (3). P. 147–176. doi: 10.1177/1557085113480824.
- [9] Johnson H., Dawson M. Violence against women in Canada: Research and policy perspectives. Don Mills, Ontario : Oxford University Press Canada, 2011.
- [10] Dauvergne M., Li G. Homicide in Canada, 2005 (Statistics Canada, Catalogue No. 85-002-Xie, vol. 26, No. 6). Toronto, Ontario: Canadian Centre for Justice Statistics, 2006. URL: <https://vancouver.sun.com/wp-content/uploads/2009/08/85-002-x2006006-eng.pdf>.

- [11] Dawson M. Intimacy and violence: Exploring the role of victim-defendant relationship in criminal law. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 2006. No. 96. P. 1417–1449. URL: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7248&context=jclc>.
- [12] Венедиктова І. «Залюблені» до смерті чи вбивства: реальні історії жертв насилля. *Українська правда*. 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/11/25/7315156/#:~:text=%d0%a7%d0%95%d0%a2%d0%92%d0%95%d0%a0%2c%2025%20%d0%9b%d0%98%d0%a1%d0%a2%d0%9e%d0%9f%d0%90%d0%94%d0%90%2021%2c%2010%3a00>.
- [13] Баронін А. С. Психологічний профіль вбивць : посібник. Київ : Паливода А. В., 2001. 176 с.
- [14] Бондар В. Є. Насильство в сім'ї: психологічні засади профілактики дільничними інспекторами міліції : монографія. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 164 с.
- [15] Макарова О. П. Надання психологічної допомоги дітям, які постраждали від домашнього насильства. *Соціальна психологія. Юридічна психологія*. 2020. Вип. 12. Т. 1. С. 181–185. doi: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-1.32>.
- [16] Condry R, Miles C. Adolescent to parent violence: Framing and mapping a hidden problem. *Criminology & Criminal Justice*. 2014. No. 14 (3). P. 257–275. doi: [10.1177/1748895813500155](https://doi.org/10.1177/1748895813500155).
- [17] Комаринська Ю. Б. Психолого-криміналістична характеристика дітей в умовах кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. *Innovations and prospects of world science : Proceedings of the 10th International scientific and practical conference*. Vancouver, Canada : Perfect Publishing, 2022. P. 893–899. URL: <https://sci-conf.com.ua/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-25-27-maya-2022-goda-vankuver-kanada-arhiv/>.
- [18] Reckdenwald A., Parker K. F. Understanding the Change in Male and Female Intimate Partner Homicide Over Time: A Policy-and Theory-Relevant Investigation. *Feminist Criminology*. 2012. No. 7 (3). P. 167–195. doi: [10.1177/1557085111428445](https://doi.org/10.1177/1557085111428445)
- [19] Browne A. When battered women kill. New York : Free Press, 1987. URL: [https://www.scirp.org/\(S\(i43dyn45teexjx455qlt3d2q\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1063083](https://www.scirp.org/(S(i43dyn45teexjx455qlt3d2q))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1063083).
- [20] Williams J. E., Holmes K. A. The second assault: Rape and public attitudes. Westport, CT: Greenwood. *Social Forces*. 1981. Vol. 61. Issue 3. P. 948–950. doi: <https://doi.org/10.1093/sf/61.3.948>.
- [21] Russell D. E. The politics of rape: The victim's perspective. New York : Stein and Day, 1975. 303 p.
- [22] Vieraitis L. M., Williams M. R. Assessing the Impact of Gender Inequality on Female Homicide Victimization Across U.S. Cities: A Racially Disaggregated Analysis. *Violence Against Women*. 2002. No. 8 (1). P. 35–63. doi: [10.1177/10778010222182937](https://doi.org/10.1177/10778010222182937).
- [23] Avakame E. F. Females' labor force participation and intimate femicide: An empirical assessment of the backlash hypothesis. *Violence and Victims*. 1999. No. 14. P. 277–291.
- [24] Block C. R. The Chicago women's health risk study. Risk of serious injury or death in intimate violence: A collaborative research project. *Report to the National Institute of Justice*. 2000. URL: <http://www.icjia.state.il.us/public/pdf/cwhrs/cwhrs.pdf>.
- [25] Block C. R., Christakos A. Intimate partner homicide in Chicago over 29 years. *Crime & Delinquency*. 1995. No. 41. P. 496–526.
- [26] Продан Т. В. Кримінальна агресія як реакція на домашнє насильство. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 199–203. doi: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.31>.
- [27] *Єдиний державний реєстр судових рішень* : вебсайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
- [28] Продан Т. В. Кримінологічна характеристика жіночої насильницької злочинності в Україні : монографія. Чернівці : Технодрок, 2020. 258 с.
- [29] Пасічник В. М. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. *Демократичне врядування*. 2011. Вип. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVr_2011_7_7.pdf.
- [30] Комаринська Ю. Б. Методика розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 235 с.

Стаття надійшла до редколегії 31.03.2022

Komarynska Yu. – Ph.D in Law, Associate Professor, Professor of the Department of Forensic Science and Forensic Medicine of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1747-1816>

Motives for Committing Criminal Offenses Related to Domestic Violence

Topicality. Any human activity is characterized by the desire to achieve certain goals, which in turn motivates him to perform certain actions in ways and means that are achievable and available to this person. Unfortunately, not everyone chooses a path without violence in order to achieve their goal, some actions are also motivated by illegal actions and colored by negative emotions, which eventually turn into more aggressive actions, as a result of which one person takes another person's life. The **purpose** of the article is to determine and unify the motives for committing criminal offenses related to domestic violence, the understanding of which contributes not only to understanding the mental state of a person at the time of the crime, but also allows to identify conditions of wrongdoing, determine the form

of guilt and public danger. , in turn, will assist the investigator in determining the tactics of obtaining verbal information, tactics of investigative (investigative actions), etc. The **methodological basis** of the article is general scientific methods of cognition, such as analysis and synthesis, which allowed to combine into groups the motives identified by scientists from different countries, with different social levels and traditions. **Research results.** The article analyzes the research of domestic scientists and researchers in the field of combating domestic violence from Canada, Australia and the United Kingdom, countries where there is zero tolerance for this type of violence. Based on these studies, it became possible to unify the motives of criminal offenses related to domestic violence, which is one of the elements of the forensic characteristics of the methodology of investigation of criminal offenses related to domestic violence. The **scientific novelty** is that the article analyzes and summarizes in the relevant groups the motives for committing criminal offenses related to domestic violence, which are united by a certain incentive. In turn, the forensic significance of the classification of motives for committing these criminal offenses, which is that the motive has correlations with such elements of forensic characteristics as the identity of the offender and the victim, the method of commission and concealment, the trace picture. The **practical significance** of the article is that understanding the motives for committing a criminal offense allows the investigator to distinguish the offender from the circle of suspects, to establish the intentional nature of actions, to correctly describe the event, to determine the instrument of the crime, place and time of such offense.

Keywords: criminal offense; domestic violence; forensic classification; motive; investigation.